

УДК 657

Левицька С. О., д.е.н., професор

Національний університет водного господарства та природокористування

ГОСПОДАРСЬКИЙ ОБЛІК ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ РЕФОРМ

У статті розглянуто систему обліку діяльності юридичних осіб на сучасному етапі реформування податкового та бюджетного законодавства. Розкрито методичні основи підсистем обліку, фактори їх результативної інтеграції.

Ключові слова: система обліку, підсистеми обліку, юридичні особи, податкове законодавство, бюджетне законодавство, інтеграція.

Levickaya S.

ACCOUNT OF ECONOMY OF ACTIVITY OF SUBJECTS IN MODERN TERMS OF ECONOMIC AND SOCIAL REFORMS

In the article the accounting system of legal entities at the present stage of the reform of the tax and budget legislation has been investigated. Methodological accounting subsystems basis, factors of their effective integration have been revealed.

Key words: system of account, subsystems of account, legal entities, tax legislation, budgetary legislation, integration.

Левицкая С. А.

ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ УЧЕТ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И СОЦИАЛЬНЫХ РЕФОРМ

В статье рассмотрена система учета деятельности юридических лиц на современном этапе реформирования налогового и бюджетного законодательства. Раскрыты методические основы подсистем учета, факторы их результативной интеграции.

Ключевые слова: система учета, подсистемы учета, юридические лица, налоговое законодательство, бюджетное законодательство, интеграция.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Облік, як галузь сучасного пізнання, розвивався, змінювався і поступово

оформився у сукупність концепцій, законів, аксіом, правил і процедур, за допомогою яких кількісні та якісні результати господарської діяльності трансформуються в інформацію для прийняття управлінських рішень.

Методи бухгалтерського обліку та завдання, що ставились перед ним, залежали від розвитку людини. Скільки існує бухгалтерський облік, стільки не припиняються суперечки щодо його сутності, завдань та кінцевої мети.

Об'єктивна та своєчасна інформація як продукт раціональної системи обліку діяльності суб'єкта господарювання забезпечує достовірність показників звітності, є важливою умовою для прийняття ефективних управлінських рішень в поточному періоді та на перспективу.

Система обліку перебуває в тісному зв'язку із господарською діяльністю, відображаючи її на мові інформації, а також із системою менеджменту, для якого готує інформацію. Цікавою є думка проф. М. С. Пушкаря, що «...ідеальна система обліку ґрунтується на визначенні загальної мети розвитку бізнесу, врахуванні запитів на інформацію різних груп користувачів, які мають різні цілі» [9].

На сучасному етапі сталого національного розвитку з підвищенням вимог з боку користувачів до відображення результатів господарської діяльності переглядається і уточнюється науково-практична база облікової системи вітчизняних суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вивчення методології бухгалтерського обліку займає одне з провідних місць в наукових працях вітчизняних вчених-обліковців М. Т. Білухи, В. В. Сопка, С. В. Свірко, В. С. Рудницького, В. Г. Швеця, Ф. Ф. Бутинця, Ю. А. Кузьмінського, Т. М. Сльозко, Є. В. Мниха та інших.

Потребують подальших досліджень альтернативні підходи застосування методів підсистем господарського обліку, фактори результативності функціонування інтегрованої облікової системи.

Цілі статті. Метою публікації є дослідження методичних та організаційних основ підсистем обліку для реалізації їх подальшого розвитку, забезпечення користувачів своєчасною, об'єктивною та повною інформацією про результати діяльності суб'єктів господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Облік – це реєстрація та узагальнення параметрів економічної діяльності суб'єкта із використанням документарних та/або електронних носіїв інформації [4; 5].

Обліковий процес включає ряд послідовних етапів (рис. 1), кінцева мета яких – підготовка звітності. При цьому призначення видів звітності визначає методичні та організаційні основи облікової системи.

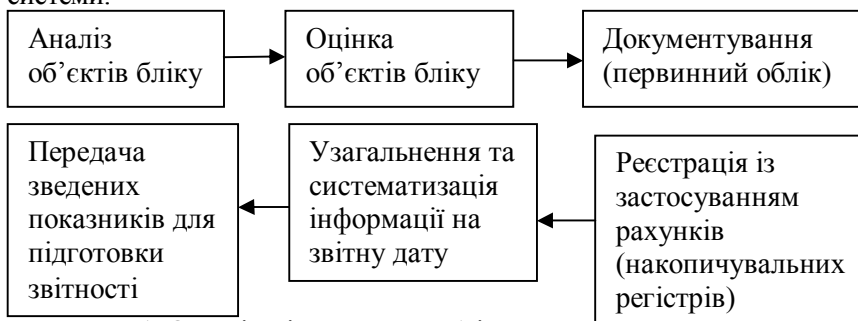

Рис. 1. Організаційна модель обліку

Науковці та практики неоднозначні в своїх поглядах щодо об'єктів документування: в одних джерелах зазначається, що за допомогою первинного документа реєструється факт господарської діяльності (ФГД), в інших – господарська операція. Однак, господарською операцією є задокументований факт господарської діяльності, вартісний вимір якого в часі призводить до змін у балансі.

Відтак, більш повним до Положення про документування операцій в бухгалтерському обліку [13] є визначення *первинного документа як матеріального та/або електронного носія інформації, підготовленої з дотриманням чинних вимог, про здійснений факт господарської діяльності суб'єкта.*

Слушною є думка проф. М. Білухи [1; 6], що джерело отримання інформації на підприємствах – єдина *інтегрована система господарського обліку*, що включає бухгалтерський (внутрішньо-господарський), управлінський, статистичний та податковий облік господарських операцій (табл. 1).

Таблиця 1

Підсистеми господарського обліку діяльності підприємств

Концептуальні основи	Бухгалтерський	Внутрішньо-господарський	Управлінський	Статистичний	Податковий
Користувачі	Зовнішні, внутрішні	Внутрішні	Внутрішні	Зовнішні, внутрішні	Зовнішні, внутрішні
Відкритість даних	Для зовнішніх і внутрішніх користувачів	Для внутрішніх користувачів	Для внутрішніх користувачів	Для зовнішніх і внутрішніх користувачів (за виключенням певного переліку комерційної інформації)	Для зовнішніх і внутрішніх користувачів
Обов'язковість ведення	Обов'язковий	Необов'язковий	Необов'язковий	Обов'язковий	Обов'язковий (для платників податків)
Звітність	Затверджена на державному рівні	Внутрішня	Внутрішня	Затверджена на державному рівні	Затверджена на державному рівні
Об'єкт обліку та звітності	Господарська діяльність	Виробнича діяльність	Господарська діяльність	Соціально-економічні явища та процеси в рамках господарської діяльності	Господарська діяльність
Використання вимірників	Вартісні, натуральні (обмежено)	Вартісні, натуральні, якісні	Вартісні, натуральні, якісні	Вартісні, натуральні, якісні	Вартісні

Для вивчення питань методичного узгодження підсистем господарського обліку детальніше зупинимось на їх концептуальних основах. Для бухгалтерського обліку (БО) характерно [6; 10]:

- об'єктами бухгалтерського обліку виступають задокументовані в грошовому виразі (інколи – в натуральному) факти господарської діяльності, що відображають параметри матеріальних і нематеріальних ресурсів, капіталу та зобов'язань юридичної особи (при цьому, трудові ресурси, технічне та програмне забезпечення обліковуються за наслідками впливу на зміни вище зазначених об'єктів);

- предметом БО є сукупність процедур обліку господарської діяльності;

- БО є інформаційною базою для фінансової звітності, контрольно-аналітичної роботи та прийняття управлінських рішень (але не включає зазначене).

Сьогодні очевидно є активна еволюція облікового процесу. Відповідно до вимог міжнародної облікової практики:

- більшої професійної підготовки вимагає оцінка об'єктів обліку та доповнюється їх перелік (в першу чергу, нематеріальними активами, непередбаченими зобов'язаннями тощо);

- до технічних функцій обліку додаються функції аналізу в процесі оцінки об'єктів тощо.

Сучасна система менеджменту спонукає до розвитку нових видів обліку: креативного (творчого) обліку, маркшейдерського (облік стану та руху виробничих запасів, корисних копалин), депозитарного (облік цінних паперів), динамічного (система реєстрації фактів господарського життя, головною метою якого є вимірювання ефективності господарської діяльності), актуарного (система, яка використовує метод подвійного запису і надає інформацію про зміну ринкової вартості підприємства) та інших.

Дискусійним, на наш погляд, є питання існування «прогнозного обліку» та «стратегічного обліку». З урахуванням можливостей інформації, отриманої на основі кореспонденцій рахунків бухгалтерського обліку, цілком можна вести мову щодо очікуваних результатів після дати підготовки звітності – нараховані доходи (рах. 373), нарахований резерв сумнівних боргів (рах. 38), поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями (рах. 61) тощо. Однак, стратегічний облік може мати місце в підсистемі управлінського обліку.

Основні відмінності в сучасному трактуванні *управлінського обліку* (УО) і нормативному забезпеченні бухгалтерського обліку [7; 8]:

- управлінський облік спрямований на майбутнє, у зв'язку з чим поєднується з плануванням, а бухгалтерський, навпаки, реєструє факти і господарські операції, що відбулись;

- управлінський облік не керується загальноприйнятими бухгалтерськими стандартами;

- в управлінському обліку зосереджується увага на конкретних сегментах господарської діяльності (на окремих видах продукції, яку виробляють і реалізують, на певних сферах ринку і території збуту, а також на різних питаннях та рівнях управління тощо);

- управлінський облік не є обов'язковим (здійснюється за рішенням керівництва);

- управлінський облік, як правило, децентралізований, а бухгалтерський здійснюється в центральній бухгалтерії юридичної особи.

Сьогодні практично неможливо ототожнювати управлінський та внутрішньогосподарський облік. Сучасне поняття та функції управлінського обліку вийшли за межі внутрішньогосподарського. На нашу думку, *в основі управлінського обліку – результати внутрішньогосподарського обліку (що за методичною основою немає відмінностей від бухгалтерського), відповідним чином доповнені та інтерпретовані для потреб менеджменту управління.*

Податковий облік – система виявлення, вимірювання, реєстрації, узагальнення, збереження і передачі операцій господарської діяльності, що формують об'єкт оподаткування податками та зборами, визначеними чинним податковим законодавством. Мета податкового обліку – надання інформації керівництву платника податків для проведення своєчасних розрахунків з бюджетом.

Чинний Податковий кодекс України суттєво наблизив бухгалтерський та податковий облік в питаннях визнання доходів та витрат підприємницької діяльності. Однак, в кінцевому розрахунку фінансовий прибуток (збиток) практично ніколи не співпадає з податковим прибутком (збитком). Доцільно максимально уніфікувати методи податкового та бухгалтерського обліку, затвердивши її наказом про облікову політику суб'єкта (табл. 2).

Статистичний облік передбачає аналіз, оцінку, документування, реєстрацію, узагальнення та передачу параметрів і явищ економічної, екологічної та соціальної сфер, визначених на державному рівні для забезпечення ефективного процесу державного регулювання їх розвитку та збалансованості.

Статистичний облік реєструє певну статистичну інформацію в залежності від цілей та завдань, визначених на державному рівні, відтак, оперує показниками як юридичних осіб (на мікрорівні), галузей національної економіки (мезорівень), а також макро-показниками економічного, соціального та екологічного змісту.

Національні інформаційні ресурси – одне з найбільших потенційних джерел успішної прибуткової діяльності постіндустріального суспільства. Саме інформаційний ресурс є продуктом господарського обліку діяльності суб'єкта.

Таблиця 2

Рекомендована структура наказу про облікову політику підприємства-платника податку (фрагмент)

№ з/п	Питання, що потребують визначення та затвердження	Для видів обліку		
		бухгалтерського	внутрішньогосподарського	податкового
1	Методи оцінки вибуття запасів	+	+	+
2	Порядок обліку та розподілу транспортно-заготівельних витрат	+	+	-
3	Методи амортизації необоротних активів	+	+	+
4	Вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів	+	+	-
5	Періодичність зарахування сум дооцінки необоротних активів до нерозподіленого прибутку	+	+	-
6	Метод обчислення резерву сумнівних боргів	+	+	-
7	Перелік створюваних забезпечень майбутніх витрат і платежів, методика їх створення	+	+	-
8	Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)	+	+	+
9	Поріг суттєвості щодо окремих об'єктів обліку	+	+	+
10	Переоцінка необоротних активів: критерії, періодичність, відображення результатів	+	+	-

Інформаційні виробничі ресурси (ІР) – активи суб'єкта господарської діяльності, для визнання яких мають бути визначені: показники та критерії їх оцінки; альтернативні форми документування і документообігу; ознаки і параметри отриманої від їх функціонування економічної вигоди.

ІР повинні відповідати певним якісним характеристикам, задовольняти визначені принципи їх формування та функціональне

призначення: повноті, надійності, економічній ефективності, надавати можливість прийняття мотивованих рішень для реалізації цілей та завдань статутної діяльності.

Інформаційний ресурс може бути визнано як результативний при умові комплексного забезпечення ним наступних принципів та функцій.

Основні функції ІР:

- *інформаційна*: ІР є носієм інформації про факт господарської діяльності;

- *контрольна*: формат ІР (письмовий, електронний) є знярядям попереднього, поточного та наступного контролю;

- *кумулятивна*: ІР за певні звітні періоди дають можливість накопичувати інформацію, порівнювати та аналізувати її;

- *комунікативна*: ІР виступають засобом зв'язку, передачі інформації в часі та просторі як в середині суб'єкта, так і в рамках його економічної інфраструктури;

- *управлінська*: на основі ІР приймаються оперативні та стратегічні рішення;

- *організаційна*: за допомогою ІР на підставі прийнятих на їх основі розпоряджень реалізуються факти господарської діяльності;

- *оптимізаційна*: сприяють проведенню поточних та прогнозних розрахунків щодо покращення динаміки умов функціонування суб'єкта;

- *регулююча*: здійснюють ефективний вплив на об'єкт управління у випадку відхилення фактичних значень від заданих;

- *прогнозування*: визначають основні тенденції, закономірності та показники розвитку об'єкта управління;

- *аналітична*: визначають основні показники техніко-економічного стану діяльності об'єкта аналізу.

Основні принципи ІР:

- *Доцільність*: розкриває лише ті факти та явища в рамках господарської діяльності, що можуть бути корисними для оперативного та стратегічного управління;

- *достовірність*: інтерпретує точні, об'єктивні, підтвержені дані;

- *повнота*: проходить всі етапи збору, узагальнення та передачі даних;

- *оперативність*: дотримується структуризованого за етапами проходження та часовими проміжками формування плану-графіка при максимальному використанні сучасного технічного оснащення та забезпеченні високого кваліфікаційного рівня працівників;

- *правильність оформлення*: інформаційні дані дотримуються вимог чинного нормативного поля з питань господарської діяльності суб'єкта, а також обліку, контролю та аналізу результатів діяльності;

- *безперервність*: безперервний характер функціонування, виходячи з безперервної діяльності суб'єкта;

- *лаконічність*: інформаційні блоки викладені лаконічно, компетентно, зрозуміло.

ІР суб'єкта господарської діяльності можна розглядати на двох етапах формування: адміністративно-управлінському та обліково-аналітичному (рис. 2).

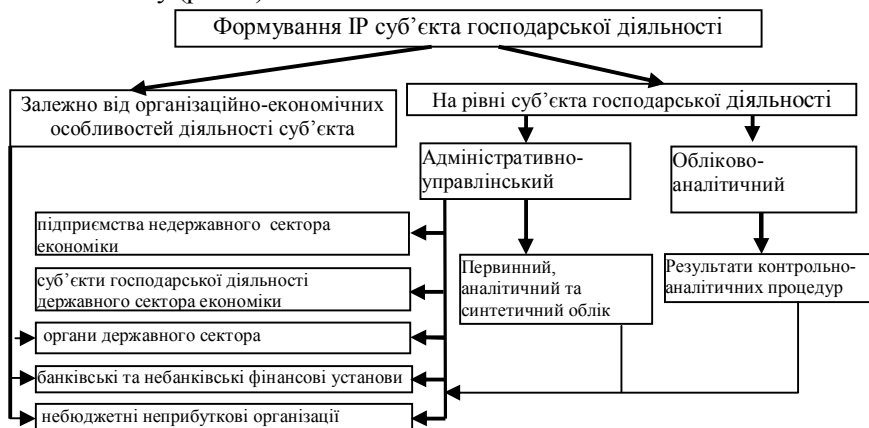

Рис. 2. Організаційна модель інформаційного ресурсу

Як альтернативний, цілком можливий підхід оцінки ІР за результативними показниками:

- *затрат*: профінансованих витрат на підготовку ІР;

- *продукту*: перелік підготовленої звітності на основі ІР;

- *ефективності*: забезпечення оптимізації в часі основних показників діяльності за наслідками прийняття на основі ІР управлінських рішень;

- *якості*: надання об'єктивної, достовірної та своєчасної інформації користувачам.

Висновки. Шлях удосконалення господарського обліку на основі його цілісності, системності та дієвості – ефективна гармонізація концептуальних основ облікових підсистем в рамках чинного правового поля. Це передбачає, насамперед:

- уніфікацію методики підсистем обліку, показників звітності, термінологічних термінів та базових понять на основі дотримання нормативної бази та з урахуванням міжнародної практики стандартизації обліку;

- гармонізації на основі Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку методики обліку підприємницької та непідприємницької діяльності (підприємств, фінансових установ, органів державного сектора);

- безперервну професійну освіту фахівців з обліку, реалізацію програми сертифікації бухгалтерів та аудиторів із забезпеченням прийнятних для широкого загалу умов та належного рівня оцінювання;

- залучення науковців і практиків до обговорення проектів законодавчих і нормативних актів з обліку, звітності, аудиту;

- застосування в окремих сферах діяльності (у навчальному процесі, законодавчих органах, контролюючих установах тощо) уніфікованих термінів, що використовуються у нормативних документах тощо.

1. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручн. / М. Т. Білуха. – К., 2000. – 692с.
2. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. спец. 7.050106 «Облік і аудит» / Ф. Ф. Бутинець. – В 2-х частинах. – Ч. I / 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 512 с.
3. Гуцайлюк З. В. Прогнозний (стратегічний) облік / З. В. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №2. – С. 14.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. – Т.1 \ Редкол.: С.В. Мочерний та ін. – К. Видавничий центр «Академія», 2000 – 864с.
5. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 3-тє вид., випр. та доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 587с.
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. за №996–XIV (з чинними змінами та доповненнями).
7. Моссаковський В., Кононенко Т. Концепція обліку в Україні / В. Моссаковський, Т. Кононенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №11.
8. Нападівська Л. В. Управлінський облік: Монографія / Л. В. Нападівська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450с.

9. Пушкар М. С., Чумаченко М. Г. Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація: Монографія / М. С. Пушкар, М. Г. Чумаченко. – Тернопіль: Карт-бланш, 2011. – 336с.
10. Сопко В. В., Сопко О. В. Бухгалтерський облік: Основи теорії та концептуальні засади побудови: Навч.-метод. посібн. / В. В. Сопко, О. В. Сопко. – К: Товариство «Знання» України, 2002. – 231с.
11. Сльозко Т. М. Види обліку: новітня інтерпретація / Т. М. Сльозко // Фінанси України. – 2007. – №1. – 118 с.
12. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: Навч. посібн. / В. В. Сопко. – К: КНЕУ, 1999. – 500 с.
13. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом МФУ від 24.05.1995. – № 88.

УДК 336.221:336.71

Лемішовська О. С.

Національний університет «Львівська політехніка»

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ БАЗИС ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ У ФІНАНСОВОМУ УПРАВЛІННІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті розкрито концептуальні основи формування податкової політики банківських установ, виділено її принципи та функції в системі фінансового управління.

Ключові слова: податкова політика, організація процесу оподаткування, фінансове управління, банки.

Lemishovska O.

CONCEPTUAL BASIS OF TAX POLICY IN FINANCIAL MANAGEMENT OF BANKING INSTITUTIONS

The article explores the conceptual basis for the formation of tax policy banks, with its principles and functions in the system of financial management.

Key words: tax policy, the organization of the process of taxation, financial management, banking.

Лемішовская А. С.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ БАЗИС НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ФИНАНСОВОМ УПРАВЛЕНИИ БАНКОВСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ

В статье раскрыты концептуальные основы формирования налоговой политики банковских учреждений, выделены ее принципы и функции в системе финансового управления.

Лемішовська О. С.